

Maja Veselič

Zbirateljske kulture: ideologije in prakse zbiranja in razstavljanja

Zbiranje v najširšem smislu nabiranja, hranjenja in ohranjanja tako materialnih kot nematerialnih stvari, ki imajo kulturno oziroma družbeno vrednost, namen ali pomen (Bell, 2017, 244), je obče človeška dejavnost. V ožjem pomenu je zbiranje selektivno, dolgotrajnejše pridobivanje in shranjevanje različnih, a med seboj povezanih materialnih in nematerialnih reči, ki pridobijo poseben pomen ravno kot del te celote, hkrati pa tudi same prispevajo k pomenu celotnega zbira (Belk, 2006, 535). Kar z zbiranjem nastane, je torej komplet stvari, ki so ga iz različnih vzgibov in z različnimi namerami zbrali posamezniki ali institucije, vendar ta zares postane zbirka, šele ko »nekdo o njej razmišlja kot o zbirki« (Pearce, 1994, 158). Zbiranje tako postane zbirateljstvo.

Tako zbirke kot predmeti, ki jih sestavljajo, so živi organizmi. Njihove usode so podvržene procesom spreminjanja in so zato vedno zgolj začasne. Skozi čas in prostor se spreminjajo sama materialnost predmetov, pa tudi njihova raba in pomen – naj bo osebni, družbeni, kulturni itd. Zbirke se oblikujejo z nakupi in izmenjavami predmetov, z odpisi in izgubami, lahko jih razkosajo ali povsem razpustijo. Predmeti in zbirke prehajajo med posamezniki ter med posamezniki in institucijami s prodajo, z darovanjem in dedovanjem. Pripisana vrednost predmetov in zbirk lahko močno niha, saj je kompleksen preplet vrste družbenih (npr. razred, spol), idejnih (npr. o estetski prefinjenosti, moralnosti) in ekonomskih dejavnikov (globalni trg in drugi trgi). V splošnem pa lahko rečemo, da je institucionalizacija zbirke, tj. njena vključitev in razstava v priznanem muzeju, galeriji, tudi arhivu ali knjižnici, tista, ki zbirki in zbiratelju podeli priznanje poznavalstva in družbeni prestiž (cf. Belk 2006, 537).¹

Zgoraj očrtani pristopi, ki zaznamujejo članke pričujoče tematske številke, temeljijo na uvidih raziskav materialne kulture, ki predmete razumejo kot spletke družbeno

1 Nekatero od zbirk, obravnavanih v tej številki, zlasti Skuškov, sicer kažejo na bolj kompleksno dinamiko med institucionalizacijo zbirke ter njeno prepoznavnostjo in pomembnostjo. Zbirka kitajskih predmetov, ki jih je v Pekingu v drugem desetletju 20. stoletja zbral Ivan Skušek ml. in jo je njegova vdova Tsuneko Kondō Kawase (Marija Skušek) v petdesetih letih podarila Narodnemu muzeju Slovenije, ta pa jo je v začetku šestdesetih predal Slovenskemu etnografskemu muzeju, od zaprtja Muzeja neevropskih kultur Goričane leta 1990 z izjemo nekaj kosov ni bila razstavljena. Predmeti, ki so pred tem živeli v stanovanju Skuškov in verjetno navdihovali tudi čestega gosta Plečnika, že 30 let ždijo v depozitu muzeja, širši javnosti praktično neznan, še manj pa je javnosti poznan Skušek kot zbiratelj.

in kulturno umeščenih pomenov in praks, in v dodobra uveljavljenih konceptih »družbenega življenja stvari« (Appadurai, 1986), »kulturnih biografij predmetov« (Kopytoff, 1986), polisemične oziroma interpretativne narave predmetov ter v obravnavi muzejev (in zbirk) kot »območij srečevanja« (Clifford, 1997, 192ff).

Drugo pomembno teoretsko izhodišče za prispevke je povezano z zbiranjem kot produkcijo vednosti (cf. Foucault 2002). Zbiranje je materializacija »misli in percepcij kolektivnega človeštva,« je »živeta klasifikacija, izkušena v treh dimenzijah« (Elsner in Cardinal, 1994, 2), zato zgodovine zbirateljstva pričajo o tem, kako se posamezniki in institucije »prilagajajo, si prisvajajo in razširjajo taksonomije in sisteme vednosti, ki so jih podedovali« (*ibid.*). Procese kategoriziranja, organiziranja znanja, lahko razbiramo že iz inventarnih knjig, katalogov in podobnih seznamov, širšemu posredovanju in razpiranju vednosti pa služijo tudi druge oblike prikazovanja oziroma razstavljanja predmetov in zbirk od muzejskih razstav, spletnih portalov do umetniških praks itn. Vsi prispevki v številki se vsaj dotikajo v konkreten čas in prostor umeščenih materialnih in infrastrukturnih pogojev zbiranja in hranjena, prav tako so izpostavljeni družbeno-kulturni dejavniki, ki vplivajo na odbiranje predmetov, ter interpretiranje in vrednotenje posameznih predmetov, zbirk in zbirateljev.

Tematska številka je nastala na pobudo projektne skupine *Vzhodnoazijske zbirke v Sloveniji: Vpetost slovenskega prostora v globalno izmenjavo predmetov in idej z Vzhodno Azijo,*² zato je poseben poudarek na praksah zbiranja in razstavljanja neevropskih predmetov, predvsem vzhodnoazijskih predmetov v tukajšnjem prostoru. Mednje prištevamo predmete, ki so bili ne glede na svoj prvotni namen in kasnejše rabe izdelani oziroma ustvarjeni na območju današnjih Kitajske, Japonske, Koreje in Tajvana, v Sloveniji pa so – podobno kot drugod po Evropi – pogosto uvrščeni v t. i. neevropske ali izvenevropske zbirke. Kar devet od enajstih prispevkov tako obravnava vzhodnoazijske predmete ali zbirke, ki so jih misijonarji, popotniki in pomorščaki k nam iz Vzhodne Azije prinesli na začetku 20. stoletja ali ki so jih tukajšnji posamezniki in posameznice pridobili preko evropskih trgovskih in drugih mrež. Ob tem ne le odstirajo doslej slabo ali nepoznano zgodovino posameznih predmetov, zbirk ali zbirateljev, temveč odpirajo tudi širšo problematiko materialnih pogojev, modnih trendov ter razvijajočih se okusov in ekspertiz zbiranja vzhodnoazijskih predmetov na območjih, ki niso sodila med evropska središča kolonialne moči. Dosedanje študije zbirateljstva vzhodnoazijskih predmetov v evro-ameriškem prostoru so se namreč pretežno osredotočale na večje zbirke in zbiratelje v Franciji, Veliki Britaniji in ZDA, medtem ko se vključevanje evropskih periferij nekdanjih imperijev v to zgodovino šele

2 Eden osrednjih rezultatov projekta je nenehno dopolnjujoča se databaza predmetov iz preučevanih zbirk, ki je dostopna na spletnem naslovu vazcollections.si. Na portalu se nahajajo tudi različne znanstvene, strokovne in poljudne publikacije in predstavitve raziskovalnih izsledkov. Projekt, ki traja v obdobju 2018–2021, iz državnega proračuna financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (št. J7-9429).

zares začenja. Že prvi izsledki zgodb z obrobja kažejo na nekatere pomembne odmike od dominantnih diskurzov in praks vzhodnoazijskega zbirateljstva ter na prilagoditev in prevpraševanje uveljavljenih taksonomij in sistemov vednosti (prim. Vampelj Suhadolnik, 2019; 2020).

Sosledje prispevkov v tematskem delu številke oblikuje tri vsebinske sklope. Prvi sklop predstavljajo članki, ki se osredotočajo na zbirateljske prakse konkretnih institucij in posameznikov ter obravnavajo procese oblikovanja njihovih zbirateljskih oz. institucionalnih identitet. Sklop uvede članek Mateje Kos, ki ponudi pregled spremenjajoče se zbiralne politike našega najstarejšega muzeja, današnjega Narodnega muzeja Slovenije, od njegove ustanovitve leta 1821 do danes. Posebno pozornost namenjuje prvemu stoletju njegovega delovanja, ko je nosil naziv Deželni muzej za Kranjsko. Ustanovljen je bil kot deželni muzej, a so ga njegovi ustanovitelji po zgledu nekaterih drugih avstrijskih regionalnih muzejev opredelili kot narodni muzej, ki naj zbere, v današnjem besedišču, vso premično naravno in kulturno snovno dediščino, ki je značilna za deželo in njene prebivalce. Čeprav po statusu regionalni, je imel muzej tedaj po zbiralni politiki nacionalni, državotvorni značaj. Avtorica v nadaljevanju pokaže, kako se je v kasnejših obdobjih – in to ravno, ko se je muzej preimenoval v narodnega, zlasti pa v sodobnosti, ta vloga počasi izgubila.

Medtem ko Mateja Kos predstavi osrednje zbirke Kranjskega deželnega muzeja, Tina Berdajs pogled usmeri v muzejske kose, ki za muzej ne v času njihove pridobitve ne danes kljub svoji kakovosti in zanimivosti niso predstavljali reprezentativnih predmetov, v kontekstu tematike pričujoče številke pa pomenijo zelo dragocene pričevalce zametkov zbirateljskega zanimanja za vzhodnoazijske predmete pri nas. V zbirki keramike Narodnega muzeja Slovenije je okoli 220 kosov porcelana kitajskega in japonskega izvora, nekatere od njih so že tekom 19. stoletja muzeju podarili, zapustili ali prodali posamezniki iz slovenskega plemstva ali premožnejšega meščanstva. Avtorica s pomočjo časopisnih poročil o novih muzejskih pridobitvah identificira štiri primere takšnih lastnikov in njihove predmete v današnji zbirki ter slednjim določi izvor, datacijo in slog, razpravlja pa tudi o možnih načinih njihove pridobitve. Sklene, da so prejšnji lastniki predmete pridobili preko posrednikov in specializiranih trgovcev ter da sta jih pri tem vodili predvsem radovednost in tedanja evropska moda, in ne kakšna posebna poznavalska želja. Mnogi od predmetov namreč niso bili niti ustrezno regionalno opredeljeni.

Če omenjenih lastnikov kitajskega in japonskega porcelana po mnenju Tine Berdajs še ne moremo imenovati za zbiratelje vzhodnoazijskih predmetov, pa to ne velja za Ivana Skuška ml. ter Almo M. Karlin, ki sta med svojim bivanjem na Kitajskem (Skušek) oziroma potovanjem po svetu (Karlin) pridobila obsežni osebni zbirki z ambicioznimi, a nikoli uresničenimi namerami o postavitvi lastnih muzejev. Prispevek Nataše Vampelj Suhadolnik se osredotoči na pohišstvo v sicer zelo raznovrstnem

naboru kitajskih predmetov iz Skuškov zbirke, ki jo danes hranijo v Slovenskem etnografskem muzeju, ter razkrije pionirsko vlogo Ivana Skuška ml. kot zbiratelja kitajskega lesenega pohištva v evro-ameriškem prostoru. Ne le da lahko njegovo zbirko uvrstimo med najzgodnejše zahodne zbirke kitajskega pohištva, edinstvena je tudi po vrsti pohištva, ki se v njej nahaja, saj je med tujimi zbiratelji tedaj za prestižno veljalo bogato rezljano lakirano pohištvo, elegantne linije pohištva izobražencev in uradnikov dinastije Qing, ki jih je nakupil Skušek, pa so postale cenjene šele v drugi polovici 20. stoletja. Avtorica v svoji primerjalni analizi pokaže, kako so specifične okoliščine nastanka zbirke vplivale na Skuškov izbor. Za razliko od drugih sočasnih evropskih zbirateljev pohištva, ki so tega kupovali na umetniškem trgu v Evropi ali preko povezanih mrež na Kitajskem, je Skušek predmete, ki so tudi na Kitajskem na trg začeli prihajati le malo pred njegovim prihodom, pridobil v Pekingu, verjetno s pomočjo lokalnih poznavalcev in preprodajalcev. Po eni strani mu finance najbrž niso dovoljevale nakupa dragih modnih kosov, po drugi strani pa je v času večletnega bivanja razvil tudi netipično spoštovanje do kitajske kulture in družbe na splošno, kar je (morda tudi pod vplivom kasnejše žene Tsuneko Kondō Kawase) vodilo v bolj celosten pristop k zbiranju kitajskih predmetov.

Če se je Skušek v zbiratelja preobrazil po naključju, ko se je v Pekingu ob izbruhu prve svetovne vojne znašel v skoraj šestletnem (dokaj svobodnem) vojnem ujetništvu, se je, kot v svojem prispevku s številnimi primeri podkrepi Barbara Trnovec, Alma M. Karlin na svojo osemletno pot okoli sveta odpravila z zelo jasnimi cilji, med katerimi je bilo tudi nabiranje predmetov za lastno zbirko. Ta naj bi po vrnitvi služila kot eden od osrednjih načinov posredovanja na potovanju pridobljenega znanja in doprinesla k njeni slavi popotnice in pisateljice. Interesna področja Alme Karlin so bila zelo raznolika, na raznorodnost njene zbirke, ki jo hrani Pokrajinski muzej Celje, pa je po mnenju Barbare Trnovec najbolj vplivala pogosto nepredvidljiva narava njenega potovanja, zaradi česar je bilo zbiranje pretežno nesistematično, naključno. Predmete je tako pridobila z nakupi (kadar je imela dovolj denarja), z nabiranjem v naravi in kot darila. Avtorica v članku še posebej poudari neločljivo povezanost njenega potovanja, zbiranja in pisanja, presenetljivo pa razkrije, da so popotnico vodili tudi čisto politični in ekonomski cilji. Prav obsežna objavljena in neobjavljena pisna zapuščina Alme Karlin omogoča vpogled v provenienco nekaterih predmetov ter poglobljeno razumevanje osebnega pomena zbirke za njeno zbirateljico.

V drugem sklopu prispevkov v ospredje stopijo predmeti, njihove materialne analize (tipologije, oblike, tehnike, motivika) in kulturne biografije, ki pričajo o njihovem življenju v splošnem obtoku dobrin, ter prehajanju v individualne in kasneje institucionalne zbirke. V članku Nataše Visočnik Gerželj so to pahljače, ki so v Evropi iz religioznega predmeta in modnega dodatka od 15. stoletja dalje postale tudi zbirateljski predmet. V kontekstu materialnih in idejnih izmenjav med Evropo in

Vzhodno Azijo so pahljače posebej zanimive, saj se je od 17. stoletja dalje zaradi velikega povpraševanja po kitajskih, od druge polovice 19. stoletja pa tudi po japonskih pahljačah, ki so se Evropejcem zdele eksotične, v Vzhodni Aziji razvila posebna proizvodnja umetniških in obrtnih izdelkov, namenjenih za izvoz, ki so jih kupci iz Evrope in ZDA videli kot tipično kitajske ali japonske, medtem ko bi lokalni uporabniki njihovo izdelavo in poslikave komaj prepoznali kot take.³ Vzhodnoazijske pahljače iz 19. in z začetka 20. stoletja, ki jih najdemo v slovenskih muzejskih zbirkah, so zelo raznolike, med njimi pa je nekaj takih, ki so po avtoričini analizi glede na starost, kakovost in način izdelave redke tudi v svetovnem merilu. Mednje sodijo japonske tiskane pahljače za večkratno uporabo iz zbirke Alme Karlin, ki so bile verjetno zaradi svoje množične potrošne rabe za premožnejše zbiratelje in poznavalce nezanimive in zato niso pristale v zbirkah tistega časa, za Almo Karlin pa so bile tako zaradi finančnih omejitev kot tudi njenega etnografskega interesa za vsakdanje življenje ljudi nadvse primerni zbirateljski kosi. Kot prispevki v predhodnem sklopu tudi članek Nataše Visočnik Gerželj načenja vprašanje vpetosti zbirateljev z evropskih obrobij v globalne zbirateljske tokove ter njihovega vrednotenja neevropskih kultur. Odstopanje od takratnih zbirateljskih konvencij se kot v primeru Ivana Skuška ml. tudi tu izkaže za daljnovidno ali vsaj daljnosežno.

Sorodna vprašanja razmerij med zbirateljskimi predmeti in spominki v svojem članku na primeru dveh ročajev majhnih japonskih nožev, imenovanih *kozuka*, ki so nekdaj predstavljali dodatek k velikemu samurajskemu meču, od konca 19. stoletja pa so še posebej med tujci na Japonskem postali priljubljeni zbirateljski predmet, tematizira Chikako Shigemori Bučar. *Kozuki* iz Pomorskega muzeja Piran sta del zapuščine pomorščaka Antona Dolenca, ki je na avstro-ogrski križarki Panther poleti 1909 odplul v Vzhodno Azijo, po postankih v različnih kitajskih in japonskih pristaniščih pa se je jeseni 1910 z vlakom iz Pekinga preko Mandžurije, Sibirije in Moskve vrnil na Dunaj. Avtorica predvideva, da je Dolenc *kozuki* kupil v Kobeju ali Yokohami, kjer je imela ladja daljša postanka in kjer se je zaradi močne prisotnosti tujcev razvila vrsta njim namenjenih turističnih storitev. Dolenca, ki je pred tem plul tudi na druge konce sveta, so tuje dežele in ljudje močno zanimali, a čeprav je s svojih potovanj poleg omenjenih *kozuk* prinesel tudi druge predmete, bi ga le težko opredelili za premišljenega, načrtnega zbiratelja. O njegovem poznavanju ter vrednotenju zbranih predmetov za zdaj ne vemo veliko, a če ga primerjamo z zapuščinami drugih pomorščakov (Marinac 2020), lahko sklepamo, da so tudi njemu predmeti najbrž v prvi vrsti predstavljali spominke na tuje kraje. Chikako Shigemori Bučar ob koncu članka opozori še na izzive preučevanja zbirk oz. zapuščin,

3 Posebna izvozna umetnost se je razvila tudi na drugih področjih – posebej izstopata področje keramike in porcelana, sorodno polje pa predstavlja še rastoči trg spominkov od sredine 19. stoletja dalje, ko so v Vzhodno Azijo zaradi intenzivnejših političnih in ekonomskih stikov redno in v vse večjem številu za krajši ali daljši čas prihajali tuji obiskovalci.

kot je Dolenčeva, ki so jo dediči razdelili vsaj na dva dela, tako da danes njegove predmete najdemo tako v Pomorskem muzeju Piran kot v Slovenskem etnografskem muzeju, nekateri predmeti pa so verjetno še v zasebnih rokah ali pa so se izgubili.

Še večji izziv predstavlja raziskava predmeta, o katerem ne vemo nič razen tega, kar sporoča njegova neposredna materialnost, kot je to v primeru sijajnega bronastega kadilnika, čigar zgodbo z detektivsko vnemo rekonstruira Mina Grčar. Kadilnik je glede na inventarno knjigo Pokrajinski muzej Celje prejel iz fonda celjske izpostave Federalnega zbirnega centra. Ob zaplembah premoženja v letih po koncu druge svetovne vojne so predmete popisali izjemno skopo, zato iz nastalih seznamov razen pri tipih predmetov, ki so bili redki, izjemni, praviloma ni mogoče izluščiti informacij, ki bi pomagale identificirati lastnika ali lokacijo predmeta.⁴ S pozorno analizo motivov, simbolov in izdelave avtorica predmet, ki je na prvi pogled kitajski, umesti v japonsko umetnostnokovinarsko tradicijo, izvor pa locira na območja, ki so na prelomu 20. stoletja sodila pod rastoči japonski imperij. Pri iskanju odgovorov na vprašanja, kdaj in kako je predmet prišel k nam, kdo je bil njegov lastnik in kako ga je uporabljal, avtorica analizira tiste lastnosti predmeta, ki nakazujejo na njegovo vrednost v vzhodnoazijskem okolju, primernost za transport, ohranjenost in vzdrževanje, naknadne predelave itd. Čeprav ne more podati konkretnih odgovorov, predmet presenetljivo natančno družbeno in kulturno umesti v njegovem primarnem okolju ter nakaže njegove bolj ali manj verjetne poti in usode v sekundarnem okolju.

Zadnji v tem sklopu je prispevek Klare Hrvatin o glasbilih v zbirkah, ki jih preučujejo sodelavke in sodelavci projekta *Vzhodnoazijske zbirke v Sloveniji*. V uvodnem delu članka avtorica na kratko predstavi glasbene inštrumente iz Zbirke predmetov iz Azije in Južne Amerike ter Zbirke Alme Karlin (obe v Pokrajinskem muzeju Celje) – slednja vključuje tudi zanimive miniaturne replike japonskih glasbil. V osrednjem delu se nato posveti najboljše zbirki vzhodnoazijskih glasbil v Sloveniji, tj. kitajskim inštrumentom iz Skuškovske zbirke. Kot muzikologinja opravi prvi strokovni popis in klasifikacijo posameznih inštrumentov, pri nekaterih inštrumentih oziroma delih pa popravi tudi napačne identifikacije, zabeležene že ob prevzemu zbirke. Za vse predmete evidentira stanje ohranjenosti: nekatera glasbila so zelo močno poškodovana, z več manjkajočimi deli. Z redkimi izjemami tudi dobro ohranjena glasbila niso bila razstavljena vsaj od zaprtja Muzeja neevropskih kultur Goričane, verjetno pa še dlje. Čeprav gre za redko zbirko kitajskih glasbenih inštrumentov v Sloveniji, zaradi svoje zapostavljenosti, ki ji je gotovo botrovalo pomanjkanje specializiranega znanja pri njenih muzejskih skrbnikih, zbirka ni znana ne strokovnjakom, ne glasbenim entuziastom in še manj širši javnosti. Prispevek Klare Hrvatin tako predstavlja dragocen temelj za grajenje prepoznavnosti zbirke ter za nadaljnje strokovne obravnave.

4 O problemih kontekstualizacije drugega predmeta brez provenience iz iste zbirke glej Motoh 2020.

Tematsko zelo raznovrstnim prispevkom zadnjega sklopa je skupno, da se bolj eksplicitno kot ostali članki osredotočajo na epistemološke, politične in kulturne vidike zbiranja in razstavljanja. Članek Maje Veselič vzame pod drobnogled 12 razglednic, ki jih je Alma Karlin prinesla s krajšega postanka na Tajvanu. Te sicer predstavljajo le drobec njene bogate zbirke, a od ostalih razglednic izstopajo po tem, da so na njih upodobljeni izključno tajvanski staroselci. Skozi analizo fotografij in napisov na razglednicah na eni ter potopisnih zapisov Alme Karlin na drugi strani avtorica pokaže, da je bilo njeno enciklopedično zanimanje za tajvanska staroselska ljudstva, kot tudi opisovanje Tajalov, ki jih je obiskala, trdno zasidrano znotraj produkcije vednosti sočasne japonske antropologije, ki je včasih oporekala, še pogosteje pa sodelovala v japonskem kolonialnem projektu.

Z vprašanji proizvajanja, zbiranja, arhiviranja in postavljanja fotografij na ogled se ukvarja tudi članek Kaje Kraner, ki obravnava rabo fotografskih in drugih dokumentarnih zbirk in arhivov v umetniških praksah sodobnega libanonsko-ameriškega umetnika Walida Raada. Njegovo delo sicer sodi na presek med dvema rabama zbirk in arhivov v sodobnih umetniških praksah: med rabo, ki se osredotoča na interpretiranje in obeleževanje travmatičnih zgodovinskih dogodkov, ter bolj raziskovalnimi pristopi k zbiranju in arhiviranju, ki prinašajo konceptualne premisleke o življenju in spreminjajočih se pomenih predmetov in zbirk, ko ti prehajajo med različnimi konteksti in rabami. A avtoričina analiza konkretnih primerov Raadovega dela pokaže, da je njegova praksa osredotočena predvsem na raziskavo infrastrukturnih in kulturno specifičnih pogojev zbiralne in arhivske dejavnosti ter možnosti specifične, od zahodne moderne kavzalno-linearne naracije drugačne artikulacije prostora in časa, ki bi ustrezala izkušnji povojnega Libanona.

Tematski sklop zaključuje prispevek Helene Motoh o medkulturnih vidikih muzealizacije človeških ostankov. Ob dveh tibetanskih religijskih predmetih iz zbirk Slovenskega etnografskega muzeja, ki sta narejena iz človeških lobanj, si avtorica zastavlja vprašanje, ali so vsi človeški ostanki kot muzejsko gradivo kulturno občutljivi na enak način. V razpravi opozori, da sodobni muzejski etični kodeksi, ki predpisujejo ravnanje z njimi, temeljijo na izrazito evropskem, močno krščanskem razumevanju pravilnega odnosa do umrlih in njihovih ostankov, po drugi strani pa muzejem predpišejo v praksi pogosto težko izvedljivo posvetovanje s člani skupnosti, ki naj bi ji predmeti pripadali. Toda kot pokaže avtorica, sta ritualna raba in pomen iz lobanje narejene sklede in bobna v tibetanskem budizmu pravzaprav diametralno nasprotna predpostavkam o pomembnosti posmrtnih ostankov in o posebnih pravicah bližnjih ali daljnih potomcev do (poimenovanih) pokojnikov. Namen rituala *chöd*, pri katerem se predmeta uporabljata, je namreč ravno v ločitvi od lastnega telesa in posamične identitete, učinkovitost ritualno rabljenih človeških ostankov pa prav v njihovi anonimnosti, ki omogoča identifikacijo slehernemu

človeku. Avtorica zato sklene, da bi morala kulturno občutljiva muzejska obravnava človeških ostankov upoštevati tudi ontološke in religijske razlike v statusu telesa, trupla in posmrtnih ostankov.

Literatura

- Appadurai, A., Introduction: commodities and the politics of value, v: *The social life of things: commodities in cultural perspective* (ur. Appadurai, A.), Cambridge 1986, str. 3–63.
- Belk, R., Collectors and collecting, v: *Handbook of material culture* (ur. Tilly, C. in drugi), London 2006, str. 534–545.
- Bell, J. A., A bundle of relations: Collections, collecting, and communities, *Annual review of anthropology*, 2017, let. 46, str. 241–259, <https://doi.org/10.1146/annurev-anthro-102313-030259>.
- Clifford, J., *Routes: Travel and translation in the late twentieth century*, Cambridge 1997.
- Elsner J. in Cardinal R., Introduction, v: *The cultures of collecting* (ur. Elsner J. in Cardinal R.), London 1994, str. 1–6.
- Foucault, M., *The archeology of knowledge*, London in New York 2002.
- Kopytoff, I., The cultural biography of things: commoditization as process, v: *The social life of things: commodities in cultural perspective* (ur. Appadurai, A.), Cambridge 1986, str. 64–91.
- Marinac, B., Neevropska dediščina v Pomorskem muzeju »Sergej Mašera« Piran, *Glasnik Slovenskega etnološkega društva*, 60|1, 2020, str. 7–21.
- Motoh, H., Orphan(ed) scroll: the case of contextualizing a late Qing object in a Slovenian Museum, *Ming Qing Yanjiu*, let. 24, št. 1, str. 139–158, <https://doi.org/10.1163/24684791-12340045>.
- Pearce, S., The urge to collect, v: *Interpreting objects and collections* (ur. Pearce, S.), London in New York 1994, str. 157–159.
- Vampelj Suhadolnik, N., Zbirateljska kultura in vzhodnoazijske zbirke v Sloveniji, v: *Procesi in odnosi v Vzhodni Aziji: zbornik EARL* (ur. Bekeš, A., Rošker, S. Jana in Šabič, Z.), Ljubljana 2019, str. 93–137.
- Vampelj Suhadolnik, N., Collecting Chinese objects in Slovenia at the turn of the twentieth century, *Ming Qing Yanjiu*, 2020, let. 24, št. 2, str. 161–180, <https://doi.org/10.1163/24684791-12340047>.